

تورک یوردی

[اون آلتنجی سنه]

تورک اوجاقلری مرکز لهیئتی طرفندره نشر اولنور.

جلد ۵

مارت ۱۹۲۷

نومرو ۲۷

ادبیات تاریخی

« علی شیرنوائی » و تأثیراتی

تورک ادبیاتینک اوزون عصرلردن بری بتشدیردیکی بیکلرجه صنعتکار آراسنده « علی شیرنوائی » نك خصوصی بر موقعی واردرد: «نوائی» یالکیز اورتی آسیانک یعنی جغتای ادبیاتینک شاعری اولمقله قلمامش، اثرلری عصرلردن بری تورک دیاسینک هر طرفینده، آناتولی دریم ایلبده، آذربایجانده، ایرانده، عراقده، قریمده، نورکمنلر آراسنده، شمال تورکمرنده، حتی هندستان سرایلرینده اوقونمشدر. «فضولی» ایله، بدرجهیه قدر «نسیمی» بی آرادن چیقاربرساق، روحنک سنی آق دکز قیلریدن «کاشغر» و «وولغا» بویلرینه قدر بوقدر قوتله دوبورمش برشاعر بوقدر دبییه بیلیرز. درنیور بیلدن بری تورک شعبه لری آراسنده بئشن بوزلرجه شاعره راست کلبرزکه «نوائی» نك تأثیری آلتنده قالمشدر، اوندن الهام آلمشدر، نظیره لر سوبله مشلردر.

«نوائی» نك بتشدیدیکی دور، عمومی تورک تاریخنک علم، صنعت و مدنیت اعتباریله اک بارلاق دورلردن صاییلیر. اودوره عاند تاریخی منبعلرده برجوق شاعر، عالم، موسیقی شناس، رسام، معمار، خطاط آدلرینه راست کلنبرکه، اثرلری زمانمزه قدر قالمشدر. «نوائی» نك حامیسی و آرقاداشی «سلطان حسین بابقرا» ایله «نوائی» نك مشترک فعالیتلری سایه سنده «هرات» شهری بویوک بر مدنی مرکز حالته کلشدی. «هابورنامه» ده و دیگر بعضی اثرلرده ویریلن تفصیلات سایه سنده، بودورک اجتماعی و اقتصادی بوتون خصوصیتلری او کره نك، بوکنیش فعالیتک جانلی و دوعرو برتابلوسی اک اوافق انجه لکلرینه قدر ترسیم ایده بیلحک

قابلند . نه قدر یازیق که « نیکی تکی » اسمند بر روسک اوراق بر رساله سینه فرانسز
مستشرق « بهلن » ک - نجیب عاصم یک طرفندن تورکجه به ترجمه ایدیلن - اسکی
وجوق کفایتسز بسیط اثرندن صوکرآ ، « نوائی » به عائد و اوکا لایق هیچ برشی
یابیلماشدر . کچن سنه « باکو » دهکی « تورقو لوزی » قورولتایی اثناسنده آذربایجان
ادبیات جمعی طرفندن « نوائی » حقیقده بعض مقاله لری محتوی کوچوک بر رساله
نشر ایدیلشده ، بوده ، مع الاسف علمی بر قیمتی حائز دکدر ؛ و « نوائی »
حقیقده « بهلن » ک و بر دیکی معلوماتدن فضله هیچ بر شیشی احتوا ایتیمور .

« نوائی » شهسز ، اسکی قلاسیق ادبیاتک اک یو کسک استاد لرندن بریدی .
تورک روحنک و تورک لسانک فارس روحنه و فارس لسانه قارشی رانقلاب یابنق
ایسته دیکی بر دورده یتیشدیکی ایچون ایلک دفعه اولارق تورک دیلنک فارسی به فائق
اولدیفنی سویله مک جسا رننده بوله ندی ؛ و حق بونی اثبات ایچون « عاکمه اللغین »
آدلی اثرینی یازدی . عجم ادبیاتنک شدتلی تأثیر آلتنده قالان و حق بر جوق فارسی
شعر لرده یازان « نوائی » ، بونده نه درجه به قدر حقیقیدی و نه درجه به قدر موفق
اولدیز ؛ بو ، اوزون اوزون تدقیق ایجاب ابدن مستقل بر مسئله در . یالکز جسا رنله
ادع اولونه ییلیر که جغتای لهجه سی افاده قابلیتی اعتباریله فارسیدن هیچ آشای
قلمایان بر سویه به یو کسه ک بیلش و تورک خلقنه اوز دیلیله خطاب ایتمشدر . اونک
تورک خلقی آراسنده عصر لردن بری بو قدر طایفه سی و سه و یلده مسئله سنه کلنجه ،
بو ، « نوائی » نک قوتلی صنعتکار اولماسندن دولاییدر .

« نوائی » بی زمانک دیگر شاعر لره مثلاً آرقاداشی « حسین باقرآ » ایله
مقایسه ایدمک اولور سه ق مخیله سنک زنکی نیلکی ، افاده سنک تنوعی و جاذبه سی ،
فعالیتک کنیشلکی اعتباریله آرا لرنده نه یو یوک برفرق اولدیفنی در حال آکلا شیلیر .
بو مقایسه بی « جغتای ادبیاتی » نک نواشیدن اول و صوکر آیتشدر دیکی سائر شاعر لر لرده
یایسه ق ، نتیجه دایما « نوائی » مک لهنه جیمقار . « ادغار بلوشه » کبی اونی یو یوک
بر صنعتکار دکل ، ساده جه بر صنعت حامی سی صایمق ایسته ییلر ، « نوائی » بی او قومامش
ویا آکلامامش اولانلردر . بو مطالعه لر بزم شخصی ذوقنزه کوره ویریش غندی

حکمران کلدر: اک بيطرف، اک آلدانماز برمنقد اولان «خلقک ذوق»، عصرلردن بری
 متفقاً بو حکمی و برمشدر. بز، تاريخی صفتيله، ساده جه، خلقت و برديکی
 بو حکمی قيد و تثبيت و ايضاح ايله اکتفا ايدیورز. بوتون مورخلرک، تذکره
 شعرا مؤلفلرینک، نسللردن بری آناطولیده، آذربایجانده، ایرانده، قریم و قازانده،
 اورته آسیاده یئیشن تورک شاعرلرینک مشترک و عمومی تقدیرلری، اوزبک و تورکمن
 خلقي آراسنده اوکا قارشى حالا بسله ن عبت و اشتیاق، بوکا اک بویوک بر دلیلدر.
 اکر «نوائى» حقنده حاضر لادیغمز بویوک بر «مونوگرافی» میدانہ جیقه جق
 اولورسه، اوراده بونقطه نظر منک بر یغین مثاللرله اثبات ایدیلش اولدینی کوروله جکدر.
 «صنعتکار» صفتيله نظم شکللرینک هپسندہ بویوک بر قدرت کوستره ن «نوائى»،
 مترجم و مؤلف صفتيله ده جوق مهم و تدقیقه شایان برسیادر. مثلاً «جامی» نک
 «نفحات الانس» بنی جغتایجه به ترجمه ایدرکن، اوکا بر طاقم اورته آسیا صوفیلرینک
 حیاتی حقنده ذیللر پامشدرکه، ادبیات و دین تاریخی تدقیقاتی ایچون فوق العاده
 قیمتلیدر. کذلک «میزان الاوزان» آدی ائرنده، یالکیز تورکله مخصوص اولان
 نظم شکللری حقنده کی معلومات ده، ادبیات تاریخمز ایچون فوق العاده مهدر. بن،
 شخصاً، «نفحات الانس». پاییلان علاوه لردن فوق العاده استفاده ایتدیکم کی،
 «میزان الاوزان» ک تورک نظم شکللری حقنده کی معلوماتی ده، اوخصوصه کی
 سائر تدقیقاتله مزج ایدرک، «تورکیات» مجموعه سنک - یاقینده انتشار ایدہ جک -
 ایکنجی جلدنده آریجه نشر ایتدم. عین معلوماتک، «له نین ضراد» عمومی
 کتبخانه سنک اخیر آجیقاردینی «اوریا نالیبا» آدی مجموعه ده «بروفسور ساموئیلوویچ»،
 طرفندن ده نشر ایدیلدیکنی خبر آلدیمسه ده، هنوز کورمه دم. «محا کة اللغتين»،
 کی تورک دیلی ایچون جوق قیمتلی بر ائردن باشقا، تورکجه ایلک «تذکره شعرا»،
 یازمق شرفی ده بنه «نوائى» به نصیب اولدی: اونک «محاسن النقایس» آدی
 معروف اثری، هجری دو قوزنجی عصر ادبیاتی ایچون اساسی بر منبعدرکه،
 اوندن سوکرا یازیلان تورک تذکره لرینہ بر اورنه ک اولمشدر. بونلردن باشقا
 «نوائى» نک «خمسة المنحیرین» آدی رساله سی «مثلاً جامی» نک حیاتی و

نوائیه صمیمی مناسبترینی آ کلامی ایچون اک مهم منبعدر .
 كذلك « حالات میرسعید » و « حالات سیدحسن اردشیر » آدلی رساله لرنده
 اوعصرک ادبی حیاتی و کندی ترجمه حالی حقنده امثالسز معلوماته تصادف اولونور .
 کچن سنه با کوده طبع ایدیلان « منشآت » ی ایله « وقفیه » سیده بواعتبارایله نظر
 اهمیتدن اوزاق طوتولاماز . اثرلرینک مختلف نسخه لرینه هر طرفده مبدولا تصادف
 ایدلمکله برابر ، یارسده « بیلیوتهک ناسیونال » ده تدقیق ایتدیکم ایکی بویوک جلدده
 طوبلانمش کلیاتی اک مهم برنسخه در . ادبی شهرتی اعتبارایله « نوائی » نک اثرلری
 چوق یازیلشدر ؛ بونلر آراسنده اک معروف خطاطلر طرفندن اعتنا ایله یازیلش ،
 واک بویوک مذهبیلر و نقاشلر طرفندن تذهیب و تصویر اولونمش نسخه لرده اولدجه
 مبدولدر . خصوصی کتبخانه مده بالذات « سلطان حسین بایقرا » نک « نوائی »
 حقنده یازدینی نورکجه اوفاق بررساله واردرکه ، اونک بو بویوک شاعر حقنده
 نه درین ونه صمیمی بر حرمت و محبت بسله دیکفی یعنی قدرشناسلغنی پک پارلاق بر
 صورتده کورنیور .

« نوائی » نک ، معاصری اولان شاعر « بروسه لی احمدیاشا » اوزرنده بویوک برتائیر
 اجرا ایتدیکی وابشته آناطولی نورک لرینه « نوائی » تأثیرینک بو صورته کیردیکی
 حقنده ، « نامق کمال » دن باشلا یه رق « تاریخ اشعار عثمانیه » مؤلفی میستر « کیب »
 واکا استاد ایدن « ایران ادبیاتی تاریخی » مؤلفی پروفیسور « براون » ، قدر
 سور و کله نوب کلن برتلقی واردر .

ادبیات تاریخمز حقنده کی معلوماتی پک محدود و ابتدائی ماهیتده اولان « نامق
 کمال » ک روایتده کوره : « فاتح زماننده تذکره لریک روایتده کوره بخارادن علی
 شیر نوائینک استانبوله بر طاقم آناری کلش ؛ احمد یاشا اوکا تقلید ایتمش ؛ کویا
 اوزماندن اعتباراً بزده شعر سویله نمکه باشلانمش » . نامق کمالک بو مطالعه سی ،
 « حسن جللی » ایله « عاشق جللی » تذکره لرنده کی بعض معلوماته مستندکی کورنیور .
 « حسن جللی » نک بوخصوصده کی معلوماتی عیناً شودر : « راقم الحروفک جدی

اولان میری افیدیدن والہ فردوس مکان روایت ایدرکہ احمد پاشانک اوائل حالندہ دیدیکی اشعار و مقالہ جوق حالت و بلاغت بوغیدی . سوکرا امیر علی شیرنوائی اوتوز دانه غزل کوندرمشدی . احمدپاشا اوکا اقتدا ایتمکله اسلوب شمیری خوب و طرز گفتاری مرغوب اولمشدی . « عاشق چلبی » ده مندرج برقیدہ بوغزللرک « ایکسجی بازید » زمانندہ کلدیکی و بازیدک بوغزللری بروسه یه احمدپاشایه کوندروب نظیرہ ایستہ دیکنی تصریح ایدیور . ایشتہ بوندن آکلاشیلیورک ، احمدپاشانک اثرلرینی اوقومہ مش اولان « نامق کال » ، میری افندیکنک شخصی و تمامیلہ عندی مطالعه سنی بر « حقیقت » کی قبول ایتمشد . حالبوکہ بمطالعہ هر نقطه نظر دن پاکیشدر .

اولا : « نوائی » نک اثرلری داها فاتح دورندہ آناتولی تورکلری آراسندہ انتشار ایتمشدی . ات و استانبول سیرایلی آراسندہ کی مناسبات بونی کوستردیکی کی ، « لطیفی » تذکرہ سندہ ده بونی مؤید دلیلر واردر .

ثانیاً : احمدپاشانک « نوائی » به نظیرہ لری اولمقلہ برابر ، اونک شخصیت شاعرانہ سنک تشکندہ « نوائی » نک هیچ برتأثیری ارمامشد . اساساً هر ایکسجی ده بویوک عجم استادلرینک تأثیری آلتندہ قلمشردی ؛ احمدپاشادہ ، داها زیادہ ، « عطای » و « سیخی » کی داها اسکی آناتولی شاعرلرینک نفوذی محسوسدر . « نوائی » نک اثرلرینی ایلك کوردیکی زمان ، احمدپاشا آرتق کمالی بولمش برناصردی .

ایشتہ برطرفدن تاریخی وثیقہ لر ، دیگر طرفدن احمدپاشانک اثرلری و شخصیتی حقندہ یابدیغمز تدقیقات ، نامق کالک ، کیلک ، براونک اونی منحصر آ « نوائی مقصدی » عدا یتمکله تماماً آلداندقلرینی میدانہ جیقارمقدہ در . فقط ، بر طرفدن بو حقیقی میدانہ قویمقلہ برابر ، دیگر طرفدن ، داها بودہ دن باشلا یه رق « تنظیمات » قدر « نوائی » تأثیرینک آناتولی تورکلرینک ادبیاتی اوزرندہ دوام ایستدیکنی ده اعتراف ایتمه لی یز .

استانبول دارالفنونندہ « تورک ادبیاتی تاریخی » مدرسی

کوبی بی زاده محمد فراد